

טעמא דאורייתא

גליון שבועי מבית אליה תמימה

פרשת שמות - גליון 24

הטעם בשעבוד מצרים

הנה עיקר גזירת שעבוד מצרים נגזרה בברית בין הבתרים שנאמר לאברהם כי ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדים וענו אתם ארבע מאות שנה, וצריך לבאר מה היה הטעם שנגזרה גזירה זו לשעבד את ישראל במצרים ארבע מאות שנה.

ובמדרש (תנחומא קדושים י"ג) אמרו כי טעם השעבוד היה בגלל שאברהם חטא בזה ששאל 'במה אדע כי אירשנה' ולא האמין בהשי"ת שיקיים את מה שאמר לו, ועל כן נאמר לו מיד לאחר מכן 'ידע תדע כי גר יהיה זרעך ועבדים ועינו אותם ארבע מאות שנה'. ועוד מצינו ברמב"ן ריש פרשת לך לך שכתב שהשעבוד נגזר משום חטאו של אברהם שירד למצרים בשעת הרעב והיה לו לבטוח בקב"ה ולישאר בארץ ישראל.

אמנם הנה טעמים אלו לא יספיקו רק לבאר מדוע נתחייב אברהם אבינו בגזירה זו, או מדוע לא הועילה זכות אברהם אבינו ע"ה לבטל השעבוד, אבל אי"ז מספיק לחייב את ישראל עצמם בשעבוד שהרי קיימת לך שלא יומתו אבות על בנים ואיש בחטאו ימות. וא"כ עיקר השעבוד של ישראל לא היה מטעם זה.

ובמדרש (ילקוט ראובני) מצינו טעמים נוספים שאמרו כי הס"מ עלה לרקיע וקטרג על הרמאות שעשה יעקב אבינו ליצחק ועל שלקח ממנו את הברכות ברמיה, ולכך נגזרה גזירה לשעבד את ישראל במצרים כדי שיזכו בברכות בדן. עוד אמרו כי שר של מצרים נקרא 'אמנון מנא' והוא לקח בידו שיעיר עיזים והיה מקטרג על מכירת יוסף שמכרוהו אחיו וטבלו את כתנתו בדם שיעיר עיזים ואמרו ליעקב זאת מצאנו, ולכך נגזרה הגזירה על ישראל להיות בשעבוד מצרים.

והנה טעמים אלו לא יספיקו לבאר את עצם השעבוד כי טעמים אלו אינם מועילים רק לבאר למה האבות נתחייבו בזה שזרעם ישתעבד, וכן לבאר מדוע זכות אבות לא הגינה על ישראל, ומדוע לא נצלו בזכות האבות והשבטים, אך אין זה מבאר מדוע הוצרכו בני ישראל לסבול את יסורי השעבוד עצמם. גם שגזירת 'כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם' נגזרה כבר לפני כן, וטעמים אלו לא יבארו רק למה הנובאה לא חזרה והתבטלה בזכות האבות והשבטים כי נבואה לרעה חוזרת ויכולה להתבטל כמבואר במדרש בכ"מ, וטעמים אלו לא יספיקו לעצם השעבוד.

ובמדרש (שמות רבה פ"א) אמרו כי טעם השעבוד היה בגלל שבני ישראל ביטלו מעצמם את ברית המילה, אך אכתי גם טעם זה לא יספיק כי עיקר גזירת השעבוד נגזרה קודם לכן בברית בין הבתרים, ולא משמע שהוא מכלל עניין הצפיה שצפה הקב"ה שיעברו ישראל על ברית המילה ויענישם על כך, ואפשר ליישב העניין בדוחק כי נאמר לאברהם שאם יחטאו ישראל אזי לא תועיל זכותו לבטל הגזירה כי אמר במה אדע כי אירשנה, ואמנם בפשיטות משמע כי הגזירה עצמה נגזרה כבר בברית בין הבתרים.

וידוע לבאר כי השי"ת רצה להנחיל את התורה הקדושה לבני ישראל ורצה השי"ת לזכך את ישראל כדי שיהיו ראויים לקבל את התורה, ולכך גזר עליהם את השעבוד כדי לטהרם מן הזוהמא שנתערבה באדם מחטא אדם הראשון ומחטאי דור המבול והפלגה, (וכשעמדו על הר סיני אז פסקה זוהמתן בשלימות). וכמו שכתוב בקרא שמצרים היתה כור הברזל.

והנה טעם זה מבאר את המטרה בשעבוד מצרים, אבל עדיין צריך להבין שהרי אין הקב"ה מביא רעה לאדם אם לא חטא מתחילה, וכמו שאמרו חז"ל (שבת נ"ה ב') אין יסורים בלא חטא, ואף שהקב"ה רצה לזכותם אך אין מושג של יסורים בלא חטא, ואיך סבלו ישראל שעבוד מצרים אם לא היה חטא בכפם.

ומצינו מציאה נפלאה במגלה עמוקות (ריש פרשת לך לך) שביאר כי כידוע כאשר האדם חטא ונתחייב בעונש פעמים שיחזור בגלגול לתקן את אשר חטא, ופעמים שיפרע ממנו השי"ת בגלגול השני על חטאיו הראשונים כדי לזככו ולטהרו מן הטומאה הדבוקה בו, וכתב המגלה עמוקות כי זה היה טעם שעבוד מצרים כי בני ישראל בשעבוד מצרים היו גלגולי דור אנוש, המבול והפלגה, ואנשי סדום ועמורה, ולכך נענשו לתקן את אשר עיוותו.

ויסוד הדברים כבר מבואר במשנה באבות (פ"ה מ"ב) שאמרו כי 'עשרה דורות מנח ועד אברהם להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו כמעטין ובאין עד שבא אברהם וקיבל שכר כולו', ומבואר במשנה כי כשבא אברהם קיבל שכר כולם, והביאור **המשך בעמוד הבא**

בפתח הגליון

עמדו הכל וגרשו את נשותיהם

א. איתא בסוטה י"ב א' תנא עמרם גדול הדור היה כיון שראה שאמר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר לשואו אנו עמלין עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן, אמרה לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות, פרעה לא גזר אלא בעוה"ז ואתה בעוה"ב ולעוה"ב, פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת, עמד והחזיר את אשתו, עמדו כולן והחזירו את נשותיהן.

והנה השבטים וצאצאיהם שמרו המצוות במצרים כמו שמשמע מדברי הרמב"ם (ריש הלכות עבודה זרה), שכתב וז"ל, ויעקב אבינו למד בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו ביישיבה ללמד דרך השם ולשמור מצות אברהם, וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא תשכח הלמוד, והיה הדבר הולך ומתגבר מבני יעקב ובנוליים עליהם ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה', עד שארכו הימים לישראל במצרים וחזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד כוכבים כמוותן חוץ משבט לוי שעמד במצות אבות, ומעולם לא עבד שבט לוי עבודת כוכבים.

וייש לציין בזה, דמדברי הרמב"ם אין ראייה גמורה ששמרו האבות והשבטים כל הז' מצוות, דהרמב"ם השמיט הא דאברהם שמר כל התורה כולה, וכפי שכבר העיר בלח"מ רפ"ט ממלכים. אולם יש לדקדק מדוע כתב הרמב"ם מצוות אברהם (ובהמשך כתב מצוות אבות), ולא כתב ששמרו ז' המצוות שנצטווה נח, וכונתו למש"כ ברפ"ט ממלכים 'בא אברהם ונצטווה יתר על אלו במילה, והוא התפלל שחרית. ומבואר ששמרו יותר ממצוות בני נח, ולפי"ז יתכן מאד דלמ"ד שאברהם קיים כה"ת כולה עד שלא נתנה, שמרו אותה ג"כ האבות במצרים.].

וצ"ב האידך עמדו הכל וגירשו את נשותיהם, הרי בוודאי היו ביניהם כאלה שלא קיימו עדיין מצות פריה ורביה, [ובתענית י"א א' אמר ר"ל דאסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון מ"מ חסוכי בני משמשין מטותיהן בשני רעבון].

ואף להרמב"ן דלא קיימו המצוות בחו"ל מ"מ מצוות פריה ורביה היא ממצוות בני נח (כ"ד רש"י והמאירי יבמות ס"ב א' דלא כשיטת התוס' שם ובבכורות מ"ז א'). וזה וודאי שקיימו אף בחו"ל, אלא הדיה מקום לומר שהרי כתב הרמב"ם בדמצרים עבדו עבודה זרה שהוא ג"כ מז' מצוות ויתכן דגם לא הקפידו על מצוות פריה ורביה, אולם אכתי צריך ביאור האידך פרשו כל שבט לוי מנשותיהם דשבט לוי קיימו כל המצוות.

ואשר יראה בזה בעזהשי"ת, דהנה כבר נתבאר כמה פעמים חידוש התרומת הדשן דהאבות דרשו טעמא דקרא, ויל"ב בזה דמ"ש עמרם לשואו אנו עמלים, הכוונה שהיות וכל טעם המצווה דפריה ורביה הוא לשבת יצרה, א"כ כעת שהמצריים משליכים ליאור כל הבן הילוד, א"כ אנו עמלים לחינם, כיון שהמצווה אינה מתקיימת. ולפי"ז מיושב היטב מה שהעירנו מדוע משמע שפרשו מנשותיהם גם אלו שלא קיימו מצוות פריה ורביה, אולם הביאור כנ"ל דהיות ואין המצווה מתקיימת, א"כ תו אינם מחוייבים בזה.

אלא דצריך ביאור דא"כ מה השיבתו מרים, במה שאמרה לו קשה גזירתך יותר משל פרעה, ואשר יראה דמרים חלקה על הטעם שנתן עמרם למצוות פריה ורביה, אלא דיסוד ענין פריה ורביה הוא להוריד נשמות לעולם, וכיון שנולדו אף שלבסוף נהרגו, סו"ס נתיקמה המצווה, כיון שירדה הנשמה לעולם.

ופלוגתא זו נחלקו בה בגמ', ביבמות ס"ב א', איתמר היו לו בנים ומתו רב הונא אמר קיים פריה ורביה רבי יוחנן אמר לא קיים רב הונא אמר קיים משום דרב אסי דאמר רב אסי אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף שנאמר כי רוח מלפני יעטוף וגו' ורבי יוחנן אמר לא קיים פריה ורביה לשבת יצרה בעיניו והא ליכא.

המשך בעמוד ד'

לאברהם בברית בין הבתרים 'אימה חשכה גדולה נופלת עליו', כי כנגד דור אנוש שבא אוקיינוס והציף שליש עולם הראה הקב"ה לאברהם 'אימה', כנגד דור המבול שלא שמשו מאורות הראה הקב"ה לאברהם 'חשיכה', וכנגד דור הפלגה שבנו עיר גדולה וראשו בשמים הראה הקב"ה לאברהם 'גדולה', וכנגד אנשי סדום ועמורה שהתהפכה עליהם האדמה הראה הקב"ה לאברהם 'נופלת', 'עליו' היינו שעליו היה לתקן מעשי ארבעתם.

עוד כתב שם כי זה נרמז בשמו של אברהם אבינו ע"ה שנקרא 'אברהם' נוטריקון 'מאה בר' הינו שמא"ה שהם ראשי תיבות מ'בול א'נוש ה'פלגה, הם 'בר' היינו שהם בנים שלו, וטעם שלא הוזכר בשמו את אנשי סדום ועמורה הביא המגלה עמוקות כי כתב רבינו בחיי שאנשי סדום ועמורה היו גלגולים של דור הפלגה, וכתב עוד כי ד' דורות אלו הם כנגד ד' אותיות שם הוי"ה, וכמו ששם הוי"ה הוא ג' אותיות ואות אחת כפולה כך הם ג' דורות ודור אחד (היינו דור הפלגה) כפול כי נכפל באנשי סדום שהיו גלגולים שלהם.

בעניין משה ואהרן

וכן בכל דור אמרו חז"ל (כתובות י"ז א') 'לא פסיק עמודא דנורא אלא אי אחד בדרא או לתרי בדרא', ותרי בדרא הם כנגד משה ואהרן, וחד בדרא הוא כשמואל שכלל ב' העניינים יחד שהיה עמוד התורה והעבודה, וזהו (ברכות ל"א ב') 'שקול היה שמואל כנגד משה ואהרן', שהיה מהנביאים שהם מוסרי התורה, ומאידך גם בית המקדש נקרא על שמו (כמבואר בדברי הימים א' ג' כ"ב) שהוא הכריע באיזה מקום יבנה, ולכן נחשב שכלל ב' העניינים.

ועניין תפילין של ראש הוא כנגד השכל ושל יד כנגד הלב, ולכן יש בהם ב' ברכות שאינו בכל מצווה, שבתפילין יש גם העבודה 'להתחבר' עם המצווה, ו'על מצוות תפילין' הוא על שציונו השי"ת להניח תפילין ואפי' בלא טעם וזה כנגד של ראש, ו'להניח תפילין' היינו על שאנו זוכים להניח תפילין ואפי' אם לא ציונו שזהו ההתחברות עם המצווה שהיא ההתחברות עם התורה הקדושה כמ"ש (שמות י"ז ט') 'למען תהיה תורת ה' בפיך'.

ירידת הנשמה לעולם

והנה מצינו בתוס' ישנים שם שהקשו בהא דאמרו חז"ל אם ישמרו בני ישראל ב' שבתות כהלכתן מיד נגאלים, והקשו התו"י הרי אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף, ואם לא כלו הנשמות היאך יגאלו מיד. ותל' התוס' שאם יהא כן יהיו יולדים שישה בכרס אחד עד שיכלו כל הנשמות מיד.

ולפי דברי התוס' יש לבאר הטעם שילדו במצרים ששה בכרס אחד, שלא נתבאר לנו מה היה הטעם בזה (והרי זה התחיל קודם השעבוד כמבואר בסדר הפסוקים). וי"ל טעם בזה שהנה ידוע שהתכנית המקורית היתה שמשו רבינו יכניס את ישראל לאר"י ויבנה להם ביהמ"ק ואז יגיעו לתקון השלם. וא"כ היה צריך שיכלו נשמות שבגוף קודם, והרי מצרים היה כור הברזל שהיה ההכנה להכין את דרגתם של ישראל, וממילא אז ילדו ששה בכרס אחד כדי שירדו כל הנשמות לעולם (ואם היו זוכים ליכנס לאר"י היו נוספים להולד אז כל הנשמות שנשארו והיה כלה נשמות שבגוף).

ואמנם יש להקשות כאן שידוע דברי הקדמונים שאם אדם הראשון לא היה חוטא בעץ הדעת הרי כשהיה באה השבת היה העולם מגיע לתקון השלם. וקשה הרי עדיין לא נולדו הנשמות כלל ולא כלו נשמות שבגוף. והנה במאמר ביאת המשיח נתבאר שבכ"ג היו הנולדים אח"כ אוכלים שכר בזכות אבות, כיון שכל עבודת ה' שלהם תהיה מכח עבודתו של אדה"ר והוא זכות אבות. (והרי גם אנחנו נולדו בדרגה גבוהה מכח עבודת אבותינו ומ"מ אנו מקבלים שכר על מה שאנו עושים לפי דרגתנו, הרי שיש שכר על זכות אבות). אך כיון שאחז"ל שצריך שיכלו נשמות שבגוף קשה שהרי סו"ס לא כלו נשמות שבגוף. וצ"ע.

בזה כי אברהם אבינו ע"ה תיקן במעשיו את כל החטאים הראשונים וקיבל על עצמו לתקן את חטאי דור אנוש המבול והפלגה כדי לטהר הבריאה ולהשלימה שתגיע לתכליתה, ולכן הוא זכה בשכר כולם כי הוא היה התיקון שלהם.

וממשיך המגלה עמוקות ומבאר כי משפט ישראל במצרים היה כמשפט דור אנוש המבול והפלגה, וכמשפט אנשי סדום, כנגד משפט דור אנוש שבא אוקיינוס והציף שליש עולם וכנגד משפט דור המבול שהיה במים הגיע הגזירה כי 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו'. כנגד משפט דור הפלגה שנענשו ב'ויפץ ה' אותם' הגיע הגזירה כי 'ויפץ העם לקושש קש לתבן'. כנגד משפט אנשי סדום ועמורה שנענשו בסנוורים מתו מבני ישראל בחושך בג' ימי האפילה.

וכתב עוד שם כי ד' דורות האלו הם קופה של שרצים שהייתה תלויה בצוארו של אברהם שהוצרך אברהם לזכך ארבעתן, וזהו שהראה הקב"ה

ויאמר ה' אל אהרן לך לקראת משה המדברה וילך ויפגשוהו בהר האלקים וישק לו. (ד' כ"ז).

נראה דמשה ואהרן הם כנגד השכל והלב שהם כנגד תורה ועבודה, משה קיבל תורה הוא כנגד ה'שכל', ואהרן הוא כהן גדול כנגד הלב כמ"ש (שמות ד' י"ד) 'וראך ושמה בליבו', (שם כ"ח כ"ט) 'ונשא אהרן את שמות בני ישראל על לבו', (ומשה הנהיג את ישראל רמז שהשכל צריך לשלוט על הלב).

ובמדרש (ילקוט סוף מלאכי) איתא דבגאולה האחרונה משיח ואלהיו יהיו כנגד משה ואהרן, ונראה הביאור כי משיח הוא כנגד משה שהוא עיקר הגאולה (והרבה הגבלות ביניהם במדרשים), ואלהיו כנגד אהרן שהוא כנגד הלב כמ"ש (מלאכי ג' כ"ד) 'והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם'.

בגמ' בסוטה (י"ב א') אמרו שמתחילה שגזר פרעה כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, אמר עמרם לשואו עמלים, עמד וגירש את אשתו, עמדו כל ישראל וגירשו את נשותיהם. אמרה לו ביתו מרים גזירתך קשה משל פרעה, פרעה לא גזר אלא על הכרים ואתה על הזכרים ועל הנקיבות, פרעה לא גזר אלא בעולם הזה ואתה בעולם הזה ובעולם הבא. ופרש"י שם שכיון שאין נולדים אין באים לחיי העולם הבא.

ומבואר מדברי הגמ' הזו דבר יסודי מאוד, שהדרך להגיע לעולם הבא הוא רק דרך העולם הזה. ואפי' מי שנולד ומת מיד זוכה לעולם הבא אפי' שלא קיים שום מצוה בימי חייו, משום שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, ואפי' מת מיד אחר שנולד. אבל מי שלא נולד ולא ירד לעולם כלל, אינו מגיע לחיי העולם הבא, דהעוה"ז הוא הפרוזדור והדרך היחידה להגיע לעוה"ב.

ונראה שזהו שאמרו חז"ל (יבמות ס"ב א') אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, וכבר נתבאר במאמר הציפיה לביאת המשיח, שהרי בימות המשיח לא יהא יצה"ר ולא יהא עבודת היצר, וכל עבודת ה' שתהיה אז תהא מכח עבודתינו בזמן הזה, שעם הדרגה שקנינו בזה"ז נבוא לימות המשיח ועם זה נעבוד את הקב"ה בדרגה הגבוהה ועצומה של ימות המשיח ונקבל ע"ז שכר ועוה"ב כיון שבא מכח עבודתנו בזה"ז. ולכן צריך שכל נשמות שבגוף ירדו לעולם בזה"ז כדי שיהא להם על מה לקבל שכר לימות המשיח.

(ושם) בגמ' אמרו שמצוות פו"ר מקיימין אפי' בהיו לו בנים ומתו משום שדי להוריד נשמות לעולם, ונתבאר בפתח הגליון שעיקר טעם פו"ר הוא להוריד הנשמות לעולם כדי שיבואו לעולם הבא).

שכר מצוה מצוה

זענן סיפורי עובדות על גדולי ישראל

ונראה שזהו ענין סיפור עובדות על גדולי ישראל, שרגילים לספר מעשים ועובדות המביאים לידי חיזוק. ויסוד הענין נראה שהרי אותו צדיק וגדול עשה את המצוה במסירות, ועמד בסנין וכדו', והקב"ה גומל לו את השכר הגדול ביותר, והוא שלאחר שנים יספרו את העובדה עליו, ויתחזקו מכח זה וילמדו מדרכיו, והוא הזכות הגדולה ביותר שזוכה בזה זיכוי הרבים בשיעור עצום, והקב"ה הוא שמגלגל איזה עובדה תסופר וכמה השפעה תהא לכל עובדה והכל במשקל והוא שכר מצוה מצוה כפשוטו.

והנה הפסוק הדגיש ויהי כי יראו המיילדות את האלקים, והיינו שהדגיש שמעשיהן היה לשם שמים מתוך יראת ה' טהורה. ונראה שענין זה של שכר מצוה תלוי לפי גודל וטהור המעשה, שהקב"ה מוביל הכל והוא מוציא לאור איזה מעשה יגרום יותר חיזוק ואיזו עובדה תתפרסם ותשפיע יותר, ומסתבר שכפי גודל הקושי והמסירות נפש שבעובדה, וכפי טהור הכוונה והיראת שמים שהיה במעשה, כך הקב"ה גומל עימו שזה יביא ליותר השפעה ותגדל זכותו ביותר.

ומזה נלמד שהטובה הגדולה ביותר שאפשר לעשות לפטר הוא לספר מעשיו הטובים ושיבואו ע"ז לידי חיזוק, שהוא הזכות הגדולה ביותר שלו שיתחזקו מכוחו ויזכה לזיכוי הרבים. וכ"ש אם זוכים בני המשפחה להוציא לאור בכתובים את סיפור מעשיו והנהגותיו, ויביא לידי חיזוק לרבים, זוהי הטובה הגדולה ביותר. ובאמת כן הוא בדברי תורה שההכרת הטוב הגדולה ביותר שיכול תלמיד לעשות לרבו, הוא לומר את דברי תורתו של רבו לאחרים, שבזה הוא מזכה את רבו בזיכוי הרבים של תלמוד תורה כנגד כולם.

ביאורים על הפרשה

וכאשר הדבר מגיע לכבוד של האדם, יכול לעשות את המעשים הגרועים והשפלים ביותר כדי לדאוג לכבודו ומעמדו. וזהו גודל הרדיפה אחר הכבוד שאדם הרוף אחר הכבוד אינו מסוגל לעמוד כשיש חשש לכבודו.

ומצינו כזאת אצל המרגלים שחטאו והכשילו א כל ישראל לעברי פי פחת, וכל עם ישראל סבלו בעטיים במשך ארבעים שנים שלימות, ונגזר על כולם מיתה שימותו במדבר, והנה הסיבה שהמרגלים הוציאו דיבה על הארץ אמרו חז"ל (הובא במסילת ישרים פי"א) שהוא משום שהיו נשיאים במדבר, וידעו שכשינסו לארץ לא יעמדו בנשיאותם. וכדי להעמיד את כבודת ונשיאותם הלכו והכשילו את כל ישראל והורידו את כולם לסבל גדול שכזה, והכל בשביל להעמיד את כבודם.

ובודאי כאשר אדם עושה מעשים נוראים כאלו מחמת כבודו, אין האדם עושה זאת בתור השחתה וקלקול, אלא הוא דואג לתרץ לעצמו תירוצים ולמצוא הסברים למה זה "לשם שמים" וצריך לעשות כן, ואצל המרגלים לא היה שנתכוונו להפיל את ישראל אלא שהנגיעה של הכבוד גרמה להם לראות מלכתחילה את ארץ ישראל במבט של חסרונות, ואצל דתן מסתמא ג"כ מצא לעצמו איזה תירוץ וצידוק. אלא שהאדם צריך תמיד לבחון עצמו אם מה שהוא עושה הוא באמת נכון או שהנגיעה גורמת לו לחשוב שהוא נכון. ודוק.

ואמר אליך שלח את בני ועבדני ותמאן לשלחו הנה אנכי הרג את בן בכרך (ד' כ"ג)
צריך להבין למה הזהירם במכת בכורות תחילה והרי היא המכה האחרונה. ונראה לבאר כי זה היה המכה החשובה שכן מצרים סוגדים לענין הבכורה ולכך היו עובדים לטלה שהוא המזל הראשון ולכך הזהיר תחילה על הכאת יסוד אמונתם שהוא הקשה להם ביותר.

ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ויבקש המיתו (ד' כ"ד)

פרש"י משום שלא מל את אליעזר בנו ועל שנתרשל נענש במיתה. והדבר צ"ב, וכי מי שלא מל את בנו חייב מיתה, והרי מי שלא מל את עצמו חייב כרת אבל אב שלא מל את בנו וכי יש לו חיוב מיתה. (ועי' מהרש"א נדרים ל"א ב' מש"כ).

ושמעתי ביאור נחמד מחכם אחד שליט"א בזה, דהנה ידוע שמילת זכריו מעכבתו מקרבן פסח, ומי שלא מל את בנו אינו יכול לעשות קרבן פסח. ומעתה נראה שהדברים ק"ו, שאם קרבן פסח שהוא זכר יציאת מצרים מילת זכריו מעכבת, משה שהיה הולך לעשות את יציאת מצרים עצמה ונשלח ע"י הקב"ה להוציא את ישראל ממצרים, ק"ו שמילת זכריו תעכב עשיית שליחותו הנשגבה ולא יוכל להוציא את ישראל ממצרים. ומעתה ע"ז נתחייב מיתה שמונע קיום נבואתו ושליחותו ומונע יציאת ישראל ממצרים. ודוק.

וייטב אלקים למיילדות וירב העם ויעצמו מאוד (א' כ')

הנה התמיהה בפסוק זה גלויה שכתבי וייטב אלקים למיילדות ואח"כ כתוב ויירב העם ויעצמו מאוד שלכאו' אינו ענין כלל להטבה. ובאמת רש"י פירש שההטבה היא מש"כ בפסוק שלאחר זה ויהי כי יראו המיילדות את האלקים ויעש להם בתים. ואמנם צ"ב א"כ למה הפסיק הקרא וכתב ויירב העם ויעצמו מאוד.

ומצינו דבר נפלא באור החיים שכתב לפרש הפסוק כפשוטו, שההטבה למיילדות היה דבר זה גופא ש"ויירב העם ויעצמו מאוד", וזה עצמו היה ההטבה למיילדות. וביאר האור החיים שהרי המיילדות הם שמסרו נפשם על קיום כלל ישראל וסיכנו עצמן כדי שיהא המשך לכלל ישראל. ומעתה הטובה הגדולה ביותר שלהם היא שעם ישראל נתרבה ונתעצם עד מאוד, שהרי כל קיומו של ישראל נזקק לזכותו וא"כ ככל שהעם נתרבה יותר הרי תגדל זכותו ויתרבה יותר, וזה גופא היה הטובה שלהן שע"ז זכו בזכות נוראה של קיום כלל ישראל.

ומבואר בדברי האור החיים יסוד עצום, שאדם העושה מצוה, השכר וההטבה הגדולה ביותר שהקב"ה גומל לו הוא שגורם לו זכויות נוספות ע"ז אותה המצוה, ומכח זה הוא מוסיף זכויות ומגדיל זכותו. והוא במשקל ק-ל דעות ולא תמיד אנו רואים זאת, אך אדם העושה מצוה במסירות הקב"ה גומל לו לזכותו עוד. וזהו שאמרו חז"ל באבות שכר מצוה מצוה (כמו שציין בהג' על האוה"ה שם), שזהו פשוטו של דבריהם, שהשכר הגדול ביותר על המצוה הוא שהקב"ה מזכה אותו בעוד מצוה.

ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו הבה נתחכמה לו וגו' (א' ט-י)

מבואר בפסוק שפרעה הוא שהסית ושכנע את עמו לשעבד את ישראל. ויש להקשות טובא שהרי ידוע מה שאמרו חז"ל (מדרש רבה שמות) לחד מ"ד שפרעה מתחילה לא רצצה לשעבד את ישראל, והורידו המצרים מגדולתו שלוש חודשים עד שכנעו והסכים לשעבד את ישראל, וא"כ אינו מובן ממהו שאמר הכתוב ויאמר אל עמו הרי להיפך היה שעמו אמרו לו.

ונראה מבואר מזה, שאע"פ שמתחילה פרעה לא הסכים לשעבד את ישראל משום שזכר חסדי יוסף, מ"מ כאשר נכנע לעמו והסכים לשעבד את ישראל, כבר אמר מעצמו שכך צריך לעשות לשעבד את ישראל ואף היה משכנע את המצרים בכך, משום שבאמת התחיל להאמין שכך צריך לעשות. והביאור שאדם אינו רוצה לראות שדרכו מקולקלת ומושחתת, והרי מתחילה פרעה טען שזוהי השחתה גדולה לשעבד את ישראל, וא"כ כאשר נכנע והתחיל לשעבד לא היה יכול לחשוב שהוא באמת משחת, אלא התחיל לתרץ תירוצים וצידוקים לדרכו, ועד כדי שהיה משכנע בזה את המצרים שבאמת היה סבור בצדקת דרכו.

והדבר נורא למתבונן שהוא טבע בדרכי אנוש, שפעמים שאדם נותן לעצמו צידוקים לדרכו ואין זה משום שבאמת הוא דבר טוב אלא מאחר שכבר עושה כן ואינו רוצה להרגיש רע ומושחת, נותן לעצמו תירוצים וצידוקים ובכך מרגיש שהוא טוב ואף יכול לשכנע אחרים בדרך זו ולהורידם עימו לבאר שחת, וכל זה משום הנגיעה שרוצה לצדק את דרכו.

ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר (ב' י"ד)

כתב רש"י שלבסוף דתן ואבירים הם עצמם שהלשינו על משה לפני פרעה. ויש לתמוה דהנה במדרש איתא שהאיש עברי שהמצרי היכה אותו היה דתן בעצמו, ומשה הוא שהצילו מיד האיש המצרי. והדבר אינו נתפס בשכל אנוש היאך יתכן שחיותו כל כך שפלה שדתן הלך להלשין לפרעה על אותו דבר עצמו שמושה הציל את נפשו מיד המצרי, ועל אותו דבר עצמו קם בכפיות נוראה שכזו והלשין לפרעה. וביותר שבמדרש איתא שהמצרי היה מבקש להרוג את דתן וא"כ משה הציל נפשו ממש. והגם שדתן ואבירים היו רשעי ישראל מ"מ היאך יתכן להבין דבר כ"כ שפל.

ושמעתי לבאר בזה, שהנה לבסוף אמר הקב"ה למשה שיכול לשוב למצרים משום שמתו כל האנשים המבקשים את נפשו. ופרש"י שאף שדתן ואבירים חיים היו מ"מ ירדו מנכסיהם והעני חשוב כמות. וביאר הר"ן (נדרים ד' ב') שכל הלשנתם היתה משום שהיו מקורבים למלכות מחמת עשרם, וכיון שירדו מנכסיהם שוב לא היה להם השפעה על הממלכות ולא יכלו להלשין עליו.

ומעתה יש לבאר שהסיבה שדתן ואבירים הלכו לפרעה להלשין על משה, הוא משום שהיו מקורבים למלכות, ומשה הרי היה הולך וגדל בבית פרעה ותפס שם חשיבות, והיה להם חשש שמושה יתגדל יותר מהם ויקח מהם את כבודת.

תגובות שהתקבלו על הגליונות הקודמים

ויהי אחד המגיפה

בשבע שעבר נתבאר הדרך להתעורר מהמגיפה העצומה שהביא הקב"ה עליו כדי לעוררנו, ועלינו לנצל את ההזדמנות, ונתבאר בס"ד שהקב"ה קבע שהדברים שמביא על האדם לעוררו אינם מעוררים ממילא אלא צריך שהאדם יעורר את עצמו, שאם היו מעוררים ממילא הרי לא היה זה בבחירה ואי"ז מעשה האדם אלא מעשה הקב"ה. ולכן אם האדם לא יעבוד לעורר את עצמו, לא תבוא ההתעוררות ממילא.

הבאנו בזה מחכם אחד שעמד במה שמצינו אצל חס בן נח שמיד כשיצא מן התיבה קלקל וחטא עם אביו, והרי היה שנה שלימה בתיבה וראה היא הקב"ה הופך את כל העולם כולו על עוון זה שהשחית כל בשר דרכו, ואיך יתכן שלא הושפע מזה כלל ומיד כשיצא מן התיבה קלקל באותו חטא עצמו. וחזין מזה יסוד כולם שמעו הבריאה, שהקב"ה עשה שההתעוררות לא תהיה ממילא, שא"כ לא יהיה בחירה, אלא צריך שהאדם יעורר את עצמו, והקב"ה שולח לאדם מעוררים אך הוא צריך לעורר את עצמו.

הוסיף בזה אחד מחשובי הקוראים שכן מצינו אצל רחב הכנענית, שכל ארבעים שנה היתה עוסקת בננות ובטומאה באופן השפל ביותר כמו שאחז"ל (זבחים קט"ז ב'), ובבוא המרגלים אצלה חזרה בתשובה ונתגיירה עד שנישאת ליהושע בן נון וזכתה ויצאו ממנה כהנים ונביאים, וזאת משום ששמעה האותות והמופתים של מלחמת סיחון ועוג וכמו שאמרה למרגלים. והנה כל יושבי ארץ כנען כולם שמעו המופתים וראו ידו הגדולה של הקב"ה וכמו שאמרה להם רחב ונשמע וימס לבבינו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם כ' ה' אלקים הוא האלקים וגו'. הרי שכולם הכירו ביד ה' ומ"מ נשארו בדרגתם ורק רחב נתעוררה להתגייר. והוא כש"ג שאם האדם לא יעורר את עצמו לא יועילו המוסרים.

ובאמת כן מצינו אצל יתרו שג' וישמע יתרו וגו' ואחז"ל מה שמועה שמע ובה קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, ומכח זה בא לידבק בעם ישראל ולהתגייר. והנה כל אומות העולם ג"כ שמעו ונפל פחד אלקים עליהם כמ"ש בשירת הים שמעו עמים ירגזו חיל אחז כו' נמוגו כל יושבי כנען, ומ"מ לא נתעוררו מכח זה לידבק בישראל, ורק יתרו נתעורר לידבק. וחזין בכל זה שאפשר לראות יד ה' ומופתיו ולא להשתנות, ורק מי שיעורר עצמו יזכה להשתנות ולהתעורר.

יעקב אבינו לא מת

בגליון פרשת ויחי נתבאר בהא דלוי נטמא ליעקב אבינו אף שבפשוטו היה כהן גדול (כש"ג שם), שהוא משום שצדיקים אינם מטמאים ואף שלהלכה קי"ל שצדיקים מטמאים אך האבות דרשו טעמא דקרא כמ"ש התרומת הדשן שהיך שלא שייך הטעם לא קיימו המצוות, וכבר כתב הרמב"ן בפר' חוקת שלפי הטעמא דקרא אין צדיקים מטמאים.

הועירונו ש"ל יותר בפשיטות לפמ"ש חז"ל (תענית ה' ב') שיעקב אבינו לא מת, וא"כ אצל יעקב אבינו ע"ה ודאי לא היה שייך ענין טומאת מת.

הנה בהא דיעקב אבינו לא מת נחלקו רש"י והמהרש"א שם, המהרש"א כתב שאינו כפשוטו דודאי הגוף שלו מת אלא הכוונה שנפשו לא מתה ויעו"ש מה שפירש, אבל ברש"י מבואר שפירש כפשוטו ממש שגם הגוף לא מת ויעקב נשאר חי ממש לעולם, שכתב רש"י שהא דחנטו הרופאים את יעקב היה טעות, שסבורים היו שמת, אבל באמת לא היה מקום לחנטו אותו. וע"י במהרש"א שנחלק על רש"י בזה, אך בדברי רש"י מבואר שהכוונה כפשוטו ממש שיעקב חי ככל אדם, והראו דכן הוא בשלשן הגיבורים עבודה זרה ו' א' מדפי הרי"ף ע"ש.

ומעתה לדברי רש"י הענין מיושב בפשיטות שודאי יעקב אינו מטמא כלל. אך לדברי המהרש"א צריכים אנו למש"ג שאף שהגוף מת ויש בו טומאת מת אך לפי הטעמא דקרא אין בו טומאה והאבות דרשו טעמא דקרא.

טומאה ונגיעה בכהן

אך בעיקר הענין יש לדון טובא, שנתבאר שהאבות נטמאו למת משום שצדיקים אינם מטמאים. ויש לדון בזה טובא לפי היסוד הידוע בענין איסור טומאה לכהן, שהאיסור אינו דווקא לקבל טומאה ממת, אלא האיסור הוא עצם הנגיעה במת, ואף באופן שלא ייטמא ממנו. והוכיחו זאת מכמה דוכתי. ואף שליטנא דקרא הוא

לנפש לא יטמא בעמיו שייך לקרות גם לזה טומאה וכמו שאיסורי עריות ואכילת שרצים נקראו בתורה טומאה.

(ושמענו) הוכחה ברורה לזה מהגאון הגדול רבי יעקב סטפנסקי שליט"א, מהא דאמר' בנידוי שאסור לו ליכנס לאוהל של גוסס אפי' לא מת עדיין ומרבינן לה מקרא, והיינו שגוסס חשוב כמת. והרי גוסס ודאי אינו מטמא בטומאה, וע"כ שהאיסור הוא עצם המגע והקירבה למת. והוא ראייה ברורה שאין עליה תשובה.

ומעתה יל"ד שאף שצדיקים אינם מטמאים עכ"פ לפי הטעמא דקרא, זה ניחא אם האיסור היה ליטמא מהמת, אבל כיון שהאיסור הוא נגיעה בעלמא ואפי' בגוסס שאינו מטמא, א"כ גם בצדיקים יהא אסור נגיעה. וצ"ע. ונראה הביאור שרק במת כזה שראוי לטמא, נאסר נגיעה, אבל מת שאינו ראוי לטמא גם נגיעה בעלמא לא נאסרה, דודאי שורש איסור נגיעה הוא משום שמקרב לדבר טמא ומורחק, אבל צדיקים אינו דבר מורחק. ודוק.

זיכוי הרבים - בנין האדם

בגליונות הקודמים נתבאר בארוכה גודל ענין זיכוי הרבים, ונתבארו דרכים מעשיות שביד כל אחד ואחד לזכות בזכויות עצומות עד אין מספר באופן קל ופשוט, והוא מכרה של זהב ממש לקנות עולם הבא. ואמנם כל הדברים נסובו סביב מנין הזכויות האדיר שאפשר לזכות ע"י זיכוי הרבים, והוא דבר נכון וגדול.

אבל העירונו שמלבד שיש בזה ריבוי זכויות באופן אדיר, שהוא טובה לאדם המזכה שעי"ז זוכה בזכויות אין מספר, אך יש בזה דבר גדול הרבה יותר שהוא עיקר ענינו של זיכוי הרבים, והוא מידת ההטבה בשיעור עצום שאפשר לזכות ע"י זיכוי הרבים, שהרי ההטבה הגדולה ביותר שקיימת היא הטבה רוחנית, ומעתה בכל עת שעוסקים בזיכוי הרבים הרי יש בזה מידת הטבה באופן היותר גדול, ויכול האדם עי"ז לקנות ולהשריש בנפשו ממידת ההטבה, אם כוונתו תהיה שבאמת רוצה בטובת חבירו לזכותו במצוה, ולא יכוין רק לטובת עצמו שזוכה עי"ז לזכויות בשיעור אין מספר (שגם זו כוונה נכונה עד מאוד) אלא שבאמת רוצה בטובת חבירו.

והנה בהרבה דרכים אפשר לקנות מידת החסד וההטבה בנפשו, אבל הדרך של זיכוי הרבים היא הדרך הגדולה והחזקה ביותר לקנות ולהשריש בו מידת ההטבה, ראשית שהרי הטובה הגדולה ביותר היא טובה רוחנית וכש"ג, וע"י שעוסק בזיכוי הרבים הרי קונה בנפשו רצון אמיתי שיזכה חבירו לטובה זאת. אך מלבד זאת הרי זיכוי הרבים הוא גם הדרך הקלה ביותר שאפשר להטיב עם חבירו בשיעור העצום ביותר, וכמס"ג בגליונות קודמים דרכים מעשיות ונקלות לזכות הרבים בשיעור עצום וכביר, ובכל השקעה בזה הריהו קונה בנפשו רצון אמיתי בטובת חבירו.

וכן בתפילה על רבים שנתבאר שזהו האופן הגדול ביותר לזכות את הרבים, הרי בתפילה ודאי אינו עושה זאת לשם כבוד דאין איש יודע שהוא מכוין בתפילתו על אחרים, וע"י שימת לב לכיוון בכל התפילות על כל ישראל (שכל התפילות נתקנו בלשון רבים), מתוך רצון אמיתי שרוצה באמת בטובתן של ישראל ומבקש מהקב"ה שייטיב עימם, בין ברוחניות ובין בגשמיות, הרי קונה בזה מידת הטבה ומידת אהבת ישראל באופן השלם ביותר, שהרי תפילה היא הדבר המועיל ביותר והוא זוכה באמת להועיל לכל ישראל. (ואפי' אם ח"ו לא תקובל תפילתו, ולא יהא לו זכות הרבים, אך מידת ההטבה תהא לו כיון שהוא מצידו ביקש בטובתן של ישראל). ואשרינו שיש לנו דרך נקלה זאת לבנות בנפשו מידת ההטבה בשלימות.

תפילה על ביהמ"ק

נתבאר בגליון הקודם דרך נקלה ביותר לזכות לשיעור עצום ונורא של זכויות, שהוא ע"י תפילה על בנין ביהמ"ק (וכן ענינים נוספים כגון חיים ובריאות לגדולי ישראל, והצלחת מקומות התורה וכל כיו"ב), שאם יזכה תפילתו תהיה בכלל התפילות שבייבאו לבנין ביהמ"ק הרי יחשב שיש לו חלק בביהמ"ק ובביאת משיח, וכל העבודה וכל דרגתן של ישראל תיקף לזכותו, ואין לשער גודל זכותו העצומה.

והעירונו שהדבר כבר מפורש בחז"ל, שאמרו בגמ' (כתובות ה' א') שהמקדש הוא מעשה ידיו של צדיקים, והיינו משום שהמקדש נבנה בזכותן של צדיקים ע"י תפילותיהם ומעשיהן הטובים. ונחשב ממש מעשי ידיהן של צדיקים ובודאי הכל נדקף לזכותן. ואשרי מי שיהא לו חלק בזה.

המשך בפתח הגליון

עוד יש לבאר דברים אמרה דאף לפי דברי עמרם שהיו ומשליכים את התינוקות ליאור לא מתקיים טעם המצווה כיון שמתים ואינם מיישבים את העולם, מ"מ הרי אם יולדו נקבות הרי יתיישב העולם על ידם. וא"כ אכתי טעם המצווה שייך. (והראשונים נחלקו לדעת בית הלל ביבמות ס"א ב' דס"ל דבעינן לקיום המצווה זכר ונקבה, אי בעינן דווקא זכר ונקבה או אפילו שני זכרים הרוב הראשונים נקטו דבעינן דווקא זכר ונקבה וברשב"א פירש הטעם בזה לפי שאין יושבו של עולם בזכרים ולא בנקבות. והמתבאר מדברי הרשב"א דאין המצווה מתקיימת בנקבות בלבד, וכיון שכן אי"ז תשובה על דברי עמרם, אמנם י"ל דאף בדוודאי לא תתקיים המצווה בשלמותה אך בוודאי יש קצת יישוב לעולם אף בנקבות לבד, ועוד שיתכן שתבטל הגזירה, וצ"ע).

ב. וי"ל בזה עוד דהנה נחלקו ר"י ור"ל ביבמות שם בהיו לו בנים בגיורתו ונתגייר, אם יצא ידי חובתו כמה שהיה לו בגיורתו. דדעת ר' יוחנן דיצא ידי חובתו, ור"ל פליג עליו דלא קיים המצווה משום דגר שנתגייר קטן שנולד דמי. ומבואר דר' יוחנן אזיל בזה לשיטתו דכיון דטעם המצווה שיתיישב העולם, הלא נתיישב העולם מכוחו, ומה שאינם מתייחסים אחריו אין בזה חיסרון. אולם ר"ל מצריך שיתייחסו אחריו, וצ"ב

ויל"ע אם בזה פליג רב הונא, ד"ל דכיון לגוי אין נשמה ממילא אין מתקיים בזה הענין של פריה ורביה, ולפי טעם זה לא יצא ידי חובתו, אולם כבר הובא לעיל דלדעת רש"י ב"ג מצווה על פריה ורביה. וע"כ דשייד בהו הטעם. ולפי"ז צ"ל דבהא מודה רב הונא דבהיו לו בנים בגיורתו יצא יד"ה המצווה.